

No. 2993 – 08.5.2008.

Насанкани смо стручно

(“Не дишите – скијајте”, НИН бр. 2992)

Скупи ћефови самопроглашених “стручњака” за државне паре треба да се ставе под велику лупу јавности. Велике и слатке приче о скијашким центрима и девизни прилив могу понекоме да звуче примамљиво, али то је засновано на необавештености. Народ у Србији је толико измучен и уморан од неизвесности и трагања за додатним изворима прихода да нема времена, могућности и снаге да се поближе обавести о правом стању ствари. Зато једна маргинална група самопроглашених “експерата” (српски се каже – стручњака) шифрованог имена има могућности да манипулише на дугорочну штету државе и народа.

Они који су имали прилику (чак привилегију) да у последњих двадесетак година посећују Алпе и тамо се скијају, могли су да се увере голим оком и без икаквог стручног знања у последице глобалног отопљавања током наведеног времена. Сваке године има све мање и мање снега, а за скијање је стално потребно ићи на више стазе. Банке, истина, понекад одобре кредите за улагања у (скупу) производњу вештачког снега. Али то раде само из једног разлога: да извуку што је могуће више од већ уложених средстава које је добро нагрисло глобално отопљавање.

Швајцарски банкари не пуштају преко прага оне које траже средства за градњу нових скијашких центара који су испод 1.700 м надморске висине. Разлог је прост: на тој висини нема снега довољно дуго за уносно искоришћавање. Предложени развој центра Бабин зуб на Старој планини је на самој граници надморске рентабилности а његов физичко-географски плафон за скијање је само неколико стотина метара изнад предвиђеног центра. Али то није све, јер како Петрушићева подсећа, ово је регија са најупадљивијим климатским променама. Ради се о последицама глобалног отопљавања.

Сам поглед на мапу указује да је најприступачнији начин прилаза Старој планини за странце преко аеродрома у Софији. Нисмо сигурни да би претерано велики број страних скијаша из Европе изабрао кратке и неудобне поноћне чартер летове у Ниш. Кад већ иду на скијање, лако могу да потроше неколико десетина евра више и удобно стигну преко Софије.

Бећарско арчење државних пара на наведене “стручне” пројекте може лако да буде повезано и са могућношћу великих злоупотреба. Не кажемо да је увек тако, али износимо мишљење путем примера како би то можда могло да се изведе. Самопроглашени експерт дође и ошачује локацију на коју може да потроши државне паре. Он узме и купи парцелу која је до тада скоро безвредна за, рецимо, 100 по јединици. Ову куповину за њега или њу може лако да учини њихов кум, брат или његова фирма из Лихтенштајна или Црне Горе. Затим “експерт” покрене медијску кампању о развоју неразвијених општина и, ето, треба потрошити државне паре за развој баш те области: путеви, струја и, наравно, скијање на вештачком снегу. Када почну радови и улагање државних средстава, тада долази до битног повећања вредности јефтино купљених парцела. Сада раније купљена парцела може да стаје, рецимо, 3.000 по јединици са тенденцијом даљег раста јер што се приближава отварање центра, парцеле у околини су све скупље, па ће бити 5.000 по јединици када једном скијалиште буде пуштено у погон (исто важи и за све некретнине). У доба када је цена, на пример, 3.000, много необавештених или лакомих на брзу будућу зараду или помодних крену да купују парцеле. “Стручњак” их продаје и зарађује на разлици. А иза свега су средства која припадају народу.

Државна помоћ производњи здраве и природне хране, а такође и подршка сеоском туризму може да одржи еколошку равнотежу и пуни новчанике онима којима је то најпотребније. Сведоци смо раздобља у којем се одиграва ретко кад виђено глобално повећање цена хране јер је нема довољно, као што нема ни довољно снега. Изгледа да су обе ове чињенице промакле стручном погледу групе самопроглашених експерата. Сандра Петрушић предлаже, између осталог, и подршку сточарству на Старој планини. Када би се пружила прилика да утичу на пољопривреду, “експерти” би вероватно нашли начина да увуку у Србију генетски модификоване организме који им уопште нису страни.

Мирослав Н. Јовановић,
Нови Сад

No. 2992 – 01.5.2008.

Не дишите – скијајте!

Сума новца коју је Министарство инфраструктуре и Министарство економије предвидело за ски-стазе, лифтове и вештачки снег само у 2008. износи 3.213.000 евра, а тај новац би био довољан да се обезбеди 100.000 оваца, 500 трактора и да се да 500 донација од 20.000 евра да би домаћинства могла да покрену еко туризам

Министарство економије и регионалног развоја саопштило је да ће 5. маја у листу Фајненшл тајмс објавити јавни позив за избор суинвеститора за изградњу хотелско-апартманског туристичког центра Бабин зуб на Старој планини. У обзир долазе и сва предузећа која су у последње три године имала најмање пет инвеститорских пројеката у укупној вредности од 150 милиона евра. Међутим, Министарство није најавило да ће те исте инвеститоре, озбиљне, професионалне и пуне новца, обавестити о чињеници да Предлог просторног плана за Парк природе и туристичку регију „Стара планина“, не само да није усвојен од стране владе, већ је и приликом његове израде прекршено неколико законских процедура од којих је свакако најважнија та да није испоштовано мишљење Завода за заштиту природе, државне институције која једина има легитимитет да процени да ли су такви радови могући и у складу са нашим законима и међународним конвенцијама које смо потписали. А потписали смо много тога, што је и логично – реч је о Парку природе коме је додељен први степен заштите. Како га штитимо, објашњава др Лидија Амиџић, директор Завода за заштиту природе Србије:

„Читав мастер план који је кренуо и сви планови који су започети апсолутно су мимо закона. Прекршени су закони о заштити животне средине, Закон о водама, Закон о шумама, Уредба о заштити природних ресурса, Уредба о заштити Парка Стара планина, али и многе међународне уредбе. Велики туристички комплекс на Јабучком равништу уништио би јединствену тресаву која данас представља један од највећих и најугроженијих еко-система. Због тога би она морала да се штити не само по нашим законима, већ и међународним, пре свега мислим на Рамсарску конвенцију. Све што је до сада урађено, урађено је мимо закона, а прича се и даље гура.“

И стварно изгледа готово невероватно да се „прича и даље гура“, ако се погледа биланс онога што је до сада урађено. Три године након одржавања Рамсарске конвенције, на којој су тресетишта заједно са шумама мангрове и коралним гребенима идентификована као најосетљивија и најугроженија станишта на планети (што значи да је неопходна хитна и примарна активност за њихову заштиту и конзервацију), Министарство економије и Министарство за национални инвестициони план донели су одлуку да би нам на Старој планини ипак боље стајао туристички центар са скијалиштем. Што значи, како објашњава Александар Панић из Асоцијације за очување и одрживи развој Старе планине, да се „предвиђа сеча 3.000 хектара квалитетне столетне шуме или више од три милиона стабала од којих је значајан део у другој зони заштите“. То значи да би се уништавањем шумског појаса онемогућило усвајање воде у тло и сва би отицала као површинска, изазивајући поплаве у насељима у подножју. Исушили би се бројни извори, а ерозија би захватила већи део планине. Сеча је, ипак, почела 2006. године. Заинтересовани су се обратили тадашњем Министарству науке и животне средине и затражили дозволу за израду једне ски-стазе. Бар су је затражили. Али...

„Министарство не може само да доноси одлуку о томе, тако да смо мишљење затражили од Завода. Они су нам проследили шта и колико може да се уради и ми смо ту дозволу издали“, каже др Мирослав Никчевић, бивши директор Управе за

заштиту животне средине при министарству и додаје: "Србијашуме, које су законити стараоци Старе планине, ту су дозволу игнорисали и посекали далеко више него што је дозвољено. Образложење које су дали било је да је ту предвиђена жичара са двоседним корпама, али да су повољно нашли са четири седишта и ...морало је да буде шире. Републичка инспекција је због тога поднела кривичну пријаву против тадашњег директора Србијашума Јеше Ерчића, али ми није познато шта је са том тужбом било".

Ни др Лидија Амићић нема прецизнију информацију: "Тужбу су поднели и грађани из две невладине организације, међутим немамо никаква сазнања да је предмет уопште узет у разматрање. Дозвола је издата искључиво за стару стазу која је ту постојала и коју је требало само мало средити, међутим дошло је до огромног крчења чисте шуме, тако да су се за непуних годину дана створиле раздеротине дубоке и до четири метра. Негде је земљиште испрано готово до матичне стене. Ерозија је тако велика да ју је тешко зауставити, а шуме које су по ободу тих стаза већ пропадају, зато што долази до клизања стабала. Читав простор око Бабиног зуба, који је заиста јединствен, веома је деградиран. Знам да је покренут поступак за санацију тог подручја, што су опет велика новчана средства, а ја сам песимиста и сумњам да ће то икако моћи да се доведе у ред, а у претходно стање – о томе нема ни говора."

А шта ће остати од Старе планине уколико се план стварно спроведе у дело и изгради 40 жичара, 30 ски-стаза и два велика туристичка комплекса, најбоље сведочи податак да је после градње пута 80-их за неколико месеци нестало три врсте ретких птица. Данас их има 206, од којих су 104 заштићене Бернском конвенцијом, а др Никчевић упозорава да ће нестати једно од јединствених места где се тетреби скупљају за парање. „То је логично јер постоје врсте које су покретне и које нису. Ако почнете да градите ски-центар, гмизавци и неке биљке које су се ту затекле не могу да одлете. Птице као веома покретни организми ће отићи и ако им се остави простор између ски-стаза. Сметаће им бука, људи, машинерија. Тетреб је само једна од врста које ће отићи", каже Лука Рубињони из Асоцијације. Али страдаће и непокретне врсте које је немогуће све набројати јер се крећу од заштићених врста маховине па све до неких сисара попут снежних волухарица, веома ретког „живог фосила".

Министар економије Млађан Динкић је одбацио све анализе еколога уз образложење да је канадска компанија „Еко сајн" поштовала све еколошке принципе приликом израде плана и објаснио нам да тамо неће бити фабрика већ много туриста, скијалишта и подземних гаража, што би ваљда требало да значи да паркирани аутомобили неће моћи да испуштају гасове. Министар је додао још нешто – скијалишта се граде и на Алпима и у Канади, а италијански, швајцарски и аустријски еколози немају примедбе. Е, ту је погрешно.

Еколози из прозваних земаља ових дана панично упозоравају јавност да зимски спортови угрожавају живи свет на Алпима. Најгласнији су италијански еколози који су урадили детаљна истраживања и установили да на 35 одсто површине покривене ски-стазама није забележена ниједна врста птица, да су око стаза опустошени еко-системи са којих је нестала или осиромашила жбунаста и природна вегетација, а да је накнадно вештачко засејавање створило веома сиромашан травнати покривач. „Хитно се мора зауставити изградња нових ски-цетара у планинским заштићеним природним добрима, као и утврдити бољи менаџмент постојећих центара према очувању животне средине", каже др Клаудија Целада, директор заштите при Бирд Лифе.

Други проблем на који еколози упозоравају је промена климатских услова и све већа потреба за производњом вештачког снега. Процес који је веома скуп и који ће бити све скупљи због константног исушивања, директно утиче на залихе воде и еко-системе у осетљивим подручјима, јер се велики део воде који је претворен у вештачки снег неповратно губи.

„Моје процене, засноване на вишегодишњим експерименталним мерењима испаравања воде, биљне апсорпције и сублимације снега у европским Алпима и мароканском Високом Атласу упућују да је око 30 одсто воде претворено у вештачки снег изгубљено. Ако томе додамо податак, до којег је дошла Француска агенција за воде, да се приликом прераде изгуби око 50 одсто воде, схватамо које су размере тих губитака", каже Кармен де Јонг, директор истраживања Планинског института Универзитета Савоја. А Балкан се од поменутих региона разликује по две битне карактеристике: превише је сиромашан и неразвијен за тако скупе и опсежне радове као што је производња

вештачког снега и санација штете која настаје накнадно, а спада у једну од регија са најупадљивијим климатским променама. Тврдња аутора Плана да на Старој планини пет месеци има снега је бесмислена, а то се јасно видело приликом отварања жичаре 30. децембра 2006.

Наравно, нико не оспорава да је хитно потребно урадити нешто да би се вратио живот на Старој планини, али се у томе ипак морају поштовати нека правила. „Завод свакако није против одрживог развоја, али развоја који би био везан пре свега за локалне заједнице, за сеоска насеља... Има ту простора за много тога, али мора да се ради стратешки и мудро“, каже др Амићић.

Асоцијација за очување и одрживи развој Старе планине већ је понудила свој пројекат. Израчунали су да сума новца коју је Министарство инфраструктуре и Министарство економије предвидело за ски-стазе, лифтове и вештачки снег само у 2008. износи 3.213.000 евра, а да би та сума била довољна да се обезбеди 100.000 оваца, 500 трактора и да се да 500 донација од 20.000 евра да би домаћинства могла да покрену еко-туризам који је по важећим законима дозвољен у другој зони заштите, или да отпочну неку од дозвољених делатности производње (отварање сушара, прераду шумског воћа, производњу млека и млечних производа...). „Желели бисмо да реализујемо акције и на самој Старој планини, да се приближимо становницима, да заједно са њима радимо, да им предочимо каквим природним благом располажу и да помогнемо људима да покрену органску производњу хране и развој сеоског туризма“, каже Лука Рубињони и додаје: „Организовали смо и петицију, али ових дана нас омета предизборна кампања, јер не бисмо желели да нас употребе тако што би причу о очување природе ставили у неки међустранички политички контекст. Видим да је то тенденција и да сада то сви гурају. Хоћемо да се одржимо само на теми и да, као што чувамо културно наслеђе, морамо да чувамо и природно.“

Сатирање линцуре

Док су се на једној страни Старе планине урушавале шуме, на другој су крадљивци лековитог биља радили свој посао – што да не, ако држава може да крши своје законе, зашто не би могли и они.

Прошле године су на подручју Арбиња похарали једно од ретких станишта жуте линцуре у Србији, чиме су нанели непроцењиву штету фонду лековитог биља Србије, односно националној природној баштини у целини. Да је реч о правом еколошком криминалу сведочи чињеница да је заплењено 136,5 килограма корена жуте линцуре. О којој количини и вредности је реч најбоље говори податак да једна фармацеутска фабрика у Србији годишње потроши највише пет килограма линцуре, а да је за литар ракије довољан један грам ове лековите биљке. Линцура је законом заштићена биљна врста, а због своје угрожености налази се на “црвеној листи флоре Србије”, а њена експлоатација и промет предмет су и међународне законске регулативе. И поред тога је има мало јер се редовно нелегално експлоатише, а појединих година бележена су тотална пустошења.

Нажалост, ни жута линцура ни Стара планина нису једина биљка и једини локалитет на којима раде еколошки криминалци, који су своју делатност са стандардног пустошења шума пребацили и на лековите биљке. Разлог за то је вероватно појачана заштита шума (Делиблатска пешчара има видео-надзор, Парк Таре даноноћну службу чувара, Национални парк Фрушка гора 24 сата контролишу 32 чувара...) и немогућност да се под сличан надзор ставе сва станишта лековитих биљака. Због тога је Завод за заштиту природе у Нишу недавно био принуђен да поднесе три кривичне пријаве против нелегалних берача заштићеног биља у Сићевачкој и Јелашничкој клисури, јер постоји опасност да се на овом локалитету, који је немогуће контролисати (ради се о неприступачном планинском простору), потпуно истребе лековите биљке, посебно жалфија. Јер, берачи не поштују протокол брања лековитог биља, већ долазе са срповима и косе читаве плантаже или, што је много горе, често беру биљке са кореном, чиме се биљка уништава заувек.

Може ли ишта да се уради да би се овај вид криминала спречио? Тешко, мишљење је др Лидије Амићић: “Ми имамо програме у школама за едукацију о томе како се бере биље, мада постоји и низ упутстава како се које врсте сакупљају из природе. То је један од дугогодишњих пројеката Завода. Али, у пракси постоје велики проблеми. Сакупљање врста из природе ради се на основу Уредбе о контроли коришћења и промета дивље флоре и фауне и ту постоје врло јасне инструкције како се ради, како се сакупља, на који начин се добија дозвола... Све је регулисано, али има доста прекршаја те уредбе, као и прекршаја свих осталих закона.

Сандра Пертушић

